

Palomars

Italo Kalvīno

2022-08-24

Italo Calvino

PALOMAR

Copyright © 2002, The Estate of Italo Calvino

All rights reserved

Grāmata izdota ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu.

Literārais konsultants Arturs Hansons

Mākslinieks Aigars Ozoliņš

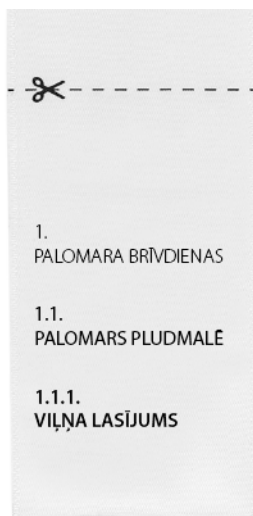
Datorgrafiskais noformējums: Iveta Paegle

© Dace Meiere, tulkojums latviešu valodā, 2022

© Aigars Ozoliņš, mākslinieciskais noformējums, 2022

© SIA "Jāņa Rozes apgāds", 2022

ISBN 978-9984-23-922-4

Jūra viegli virmo, un mazi vilniši sitas pret smilšaino krastu. Palomara kungs stāv krastā un skatās uz vilni. Viņš nebūt nav iegrimis viļņu kontemplācijā. Nekādos apceres dziļumos viņš nav iegrimis, jo labi apzinās, ko dara: viņš grib skatīties uz vilni un skatās. Viņš neļaujas kontemplācijai, jo, lai tai ļautos, ir vajadzīgs atbilstošs temperaments, atbilstošs noskaņojums un atbilstošs ārējo apstākļu kopums; un, lai gan Palomara kungam nav nekādu principiālu iebildumu pret kontemplāciju kā tādu, tomēr šajā gadījumā nepastāv neviens no trim minētajiem priekšnoteikumiem. Turklāt viņš ir nodomājis vērot nevis “viļņus”, bet gan vienu vienīgu atsevišķu vilni: gribēdams izvairīties no neskaidrām sajūtām, Palomara kungs katrai savai darbībai iepriekš izraugās konkrētu un ierobežotu objektu.

Palomara kungs redz, kā vilnis izdīgst tālumā, kā tas aug, tuvojas, maina formu un krāsu, ritinās, plīst, noplok un atkāpjas. Šajā brīdī viņš varētu nospriest, ka iecerētais ir paveikts, un doties prom. Taču ir ļoti grūti izvēlēto vilni nošķirt no nākamā, kas tam cieši seko, kā liekas, bīda uz priekšu, reizēm panāk un pārskaļo, un tikpat grūti ir to atdalīt no iepriekšējā viļņa, kas šķiet velkam to līdz krastā, bet dažreiz saslejas pretī, kā gribēdams savu sekotāju apturēt. Piedevām, ja katru kustīgo ūdens vālu uzlūkojam platumā, paralēli liedagam, ir visai grūti noteikt, ciktāl tas ir viens vienlaidu vilnis un kur sadalās un segmentējas atsevišķos viļņos ar atšķirīgu ātrumu, formu, sparun un virzienu.

Īsāk sakot, nav iespējams vērot vilni, nerēķinoties ar sarežģītajiem apstākļiem, kuri iesaistīti tā radīšanā, un tāpat arī ar tiem tikpat sarežģītajiem, kuriem tas ir par cēloni. Šie apstākļi nemitīgi mainās, un tāpēc ikkatrs vilnis vienmēr atšķiras no cita, taču vienlīdz patiesi ir arī tas, ka ikkatrs vilnis līdzinās citam, pat ja šis līdzinieks nav cieši sekojošais vai iepriekšējais; īsāk sakot, pastāv formas un sekvences, kas atkārtojas, lai arī neregulāri izkārtotas laikā un telpā. Tā kā šobrīd Palomara kungs ir nolēmis vienkārši redzēt vilni, proti, uztvert visas tā vienlaicīgās sastāvdaļas, nevienu neatstājot bez uzmanības, viņa skatiens kavēties pie kustīgajiem ūdeņiem, kas sitas krastā, līdz viņš ievēros arī to, ko nebija pamanījis iepriekš; un, tikko viņš secinās, ka skatāmās ainas atkārtojas, viņš zinās, ka ir redzējis visu, ko vēlēties, un varēs mest mieru.

Būdams nervozs cilvēks, kurš mīt drudzainā un pārblīvētā pasaulē, Palomara kungs cenšas ierobežot sakarus ar ārpusauli un, lai pasargātu sevi no vispārējās neirastēnijas, pūlas, cik vien iespējams, kontrolēt savas sajūtas.

Tuvojoties viļņa kupris kādā vietā paslejas augstāk nekā citur, un tieši no šī pacēluma sāk atrotīties balta apmale. Ja tas notiek pietiekamā attālumā no krasta, vilnis pagūst ietīt putas sevī, un tās nozūd, itin kā aprītas, lai jau nākamajā mirklī parādītos atkal, bet šoreiz spēji iznirstot no apakšas kā balts paklājs, kas pirmais izklājas liedagā, lai sagaidītu atplūstošo vilni. Taču, gaidot brīdi, kad vilnis izritināsies uz paklāja, izrādās, ka viļņa nemaz vairs nav, atlicis vien paklājs, un arī tas ātri nozūd, pārvēršas slapju smilšu ņirboņā, kas tāpat steigšus atkāpjas, itin kā bēgot no blāvā sauso smilšu klājiena, kas izpleš savas viļņotās robežas.

Vienlaikus jāņem vērā arī atkāpes no taisnās līnijas, kur vilnis sadalās divos spārnos, no kuriem viens tiecas krastā no labas puses uz kreiso, bet otrs no kreisās uz labo, un punkts, kurā šie divi spārni satiekas vai izšķiras, ir atpakaļ jūrā vērsta smaile, tā seko abu spārnu virzībai uz priekšu, bet allaž atpaliec un pakļaujas to mainīgajai sacensībai, līdz to pārskaļo cits, spēcīgāks vilnis, kurā tāpat tiecas vai šķiras atsevišķi spārni, un tad nāk cita, vēl spēcīgāka banga un pārtrauc šo mezglu.

Liedags ietiecas ūdenī, atdarinot viļņu rakstu, un tikko manāmie izvīrījumi turpinās zem ūdens kā smilšu sēkli, ko paisuma un bēguma straumes ikreiz izjauc un veido no jauna. Tieši vienu no šīm zemajām smilšu mēlēm Palomara kungs ir izvēlēties par novērošanas punktu, jo tur viļņi ieslīpi sitas no abām pusēm un, pārvarējuši pusapplūdušo virsmu, satiekas ar tiem, kas nāk no pretējās. Tātad, lai saprastu, kā veidots vilnis, ir jāņem vērā šie grūdieni pretējos virzienos, kas zināmā mērā cits citu līdzsvaro un zināmā mērā summējas, un beigu beigās panāk, ka visi grūdieni un pretgrūdieni kā allaž sašķīst putu klājienā.

Nu Palomara kungs mēģina ierobežot savu novērošanas laukumu; ja viņš izvēlas kvadrātu, teiksim, desmit krasta metri reiz desmit jūras metri, viņš var uzskaitīt visas viļņu kustības, kas noteiktā laika intervālā tur atkārtojas mainīgā biežumā. Visgrūtākais ir nospraust šī kvadrāta robežas, jo, piemēram, ja viņš par tālāko malu izraugās līniju, kuru iezīmē kāds uz krastu steidzošs vilnis, šī līnija, tuvodamās un paceldamās augstāk, aizsedz viņa skatienu visu, kas atrodas aiz tās; un tādējādi pētīšanai izvēlēta telpa vienlaikus apvēršas un saraujas.

Palomara kungs vienalga nezaudē dūšu un ik brīdī tic, ka ir redzējis visu, ko bijis iespējams saskatīt no viņa

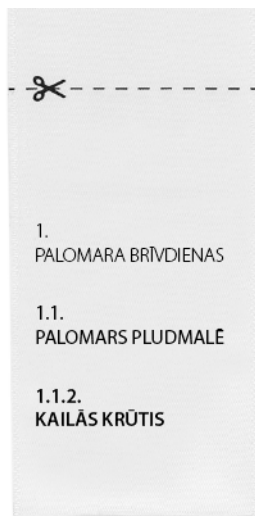
novērošanas punkta, taču atkal un atkal uzrodas kaut kas, ar ko viņš nav rēķinājies. Ja vien viņš nebūtu tik nepacietīgs savos centienos pēc pilnīgiem un galīgiem šīs vizuālās darbības rezultātiem, skatīšanās uz viļņiem varētu būt lieliska atpūta, nodarbe, kas varētu viņu pasargāt no neirastēnijas, infarkta un kuņģa čūlas. Varbūt tā pat varētu būt paņēmiens, ar kura palīdzību pakļaut pasaules sarežģītību, reducējot to līdz vienkāršākam mehānismam.

Taču katram mēģinājumam noteikt galīgo modeli jāreķinās arī ar garo vilni, kas, ievēkot tik tikko samanāmu nepārtrauktu putu svītru, piepeši atplūst perpendikulāri tiem, kuri šķīst pret krastu. Uz liedagu skrienošo viļņu pulka palēcieni nekādi nespēj aizkavēt vai pārraut šo viendabīgo putu muguru, kas taisnā leņķī šķēļ krastā skrējējus, un nav saprotams, ne kur tā radusies, ne kurp steidzas. Varbūt vieglais austrumu vējš iekustinājis jūras virsmu šķērseniski atklātās jūras ūdens masu dziļajam spiedienam, taču šis gaisa radītais vilnis savā ceļā uztver arī ūdenī dzimušos ieslēpos grūdienus un maina to virzienu, pieskaņo sev un aizrauj līdzī. Tā tas veļas, augdams un pieņemdamies spēkā, līdz nemitīgās sadursmes ar krusteniski vērstajiem to pamazām apvalda un tas noplok vai arī pagriezts iejūk kādā no neskaitāmajām slīpo viļņu saimēm un kopā ar to izmetas krastā.

Ja uzmanība tiek koncentrēta tikai uz vienu īpatnību, tā tūlīt izlec priekšplānā un aizpilda visu ainu, līdzīgi kā notiek ar tiem zīmējumiem, kurus pētot, pietiek aizvērt acis, lai, tās atkal atverot, perspektīva jau būtu mainījusies. Tagad, krustojoties dažādi vērstajām viļņu mugurām, viss zīmējums šķiet sadalīts rūtiņās, kas parādās un atkal pagaist. Turklāt nevajadzētu aizmirst, ka arī katra viļņa atplūdiem piemīt noteikts spēks, kas aizkavē nākamās. Savukārt, koncentrējot uzmanību tikai uz šiem atpakaļgrūdiem, šķiet, ka patiesā kustība ir tā, kura aizsākas krastā un dodas atklātās jūras virzienā.

Varbūt īstenais mērķis, kuram Palomara kungs jau tuvojas, ir likt viļņiem plūst pretējā virzienā, apvērst laiku otrādi un ieraudzīt patieso pasaules būtību, kas atrodama viņpus jutekļu un prāta ieradumiem? Nē, viņam izdodas panākt tikai viegļu galvas reiboni un neko vairāk. Ietiepīgā apņēmība, ar kādu viņi spiežas uz krastu, ir uzvarējusi: patiesi, pa šo laiku tie krietni pieņēmušies spēkā. Varbūt mainās vējš? Posts, ja Palomara kunga tik skrupulozi veidotais iespaidu kopums izjuks, sašķīdīs un pagaisīs. Vienīgi spējis uztvert vilni visos tā aspektos vienlaicīgi, viņš varēs ķerties pie savas ieceres otrās daļas: tāpat izzināt visu universu.

Ja vien viņš nezaudētu pacietību! Taču tieši tas visai drīz notiek, un Palomara kungs aizsoļo prom pa liedagu ar tikpat saspringtiem nerviem, kā ierodoties krastā, un viņu māj vēl lielākas šaubas par visu.

Palomara kungs iet pa vientulīgu liedagu. Ceļā viņš sastop retus peldētājus. Jauna sieviete, atlaidusies smiltīs, sauļojas kailām krūtīm. Palomars, kautrīgs cilvēks būdams, pievērs skatienu jūras tālēm. Viņš zina, ka parasti šādos gadījumos, tuvojoties svešiniekam, sievietes steidz piesegt kailumu, un Palomaram tas nepatīk: pirmkārt, tiek apgrūtināta atpūtniece, kura mierīgi sauļojas; otrkārt, garām ejošais vīrietis jūtas nepatīkams traucēklis; treškārt, bez ierunām tiek atzīts kailumam uzliktais tabu; un, visbeidzot, tikai daļēji ievērotas vispārpieņemtās normas veicina nedrošību un nekonsekvenci, nevis vairo brīvību un atklātību.

Tādēļ, tikko pamanījis tālumā iezīmējamies zeltaini rožaino sievietes krūšu neskaidrās aprises, viņš steigšus pagriež galvu tā, lai skatienu trajektorija aizslīdētu tukšumā un pieklājīgi nodrošinātu cieņpilnu neaizskaramību tām neredzamajām robežām, kas ietver katru cilvēku.

Tomēr, – viņš prāto, soļodams tālāk un, kopš apvārsni nekas vairs neaizsedz, atkal brīvi grozīdams acābolus, – tā izturēdamies, es uzkrītoši izrādu, ka nevēlos skatīties, un tas nozīmē, ka galu galā arī es atbalstu pārlicību, ka uz krūtīm skatīties nav atļauts, jeb, citiem vārdiem sakot, izkarinu tādu kā mentālu krūšturi starp savām acīm un tām krūtīm, kuras taču, spriežot pēc apveidiem, kas paguva ielauzties mana redzeslauka malā, šķita tvirtas un glītas. Tātad mana neskatīšanās itin kā apliecina, ka es par šo kailumu domāju un tas mani uztrauc, un būtībā arī tā ir netaktiska un laikmeta garam neatbilstoša izturēšanās.

Atgrieždamies no pastaigas, Palomars atkal iet garām tai pašai atpūtniecei, un šoreiz viņa skatiens nenovirzās no taisnā ceļa un vienmērīgi slīd pāri putām, ko paklāj aizplūstošie viļņi, pāri sausumā izvilktajām laivām, smiltīs izklātajam frotē peldpalagam, izcilniem gaišākas ādas pilnmēnešiem ar tumšāku krūšgalu blāzmojumu, krasta līnijai, ko ietin viegla dūmaka, pelēcīga pret skaidrajām debesīm.

Re kā, – viņš pašapmierināti prāto, turpinādams ceļu, – man izdevās panākt, ka krūtis pilnībā saplūda ar apkārtējo ainavu un manā skatienā nebija vairāk intereses kā kaijas vai mencas acīs.

Bet vai es tiešām rīkojos pareizi? – viņš prāto tālāk. – Vai tikai es nepazemināju cilvēku līdz priekšmetu līmenim, vai neuzlūkoju kā nedzīvu lietu, vai, kas vēl ļaunāk, neatzinu par nedzīvu priekšmetu to, kas raksturīgs tieši sieviešu dzimumam? Vai tik es neapliecinu vīriešu ierasto pārākuma apziņu, kas laika gaitā pārvērtusies par iesīkstējušu un nekaunīgu augstprātību?

Viņš pagriežas un dodas atpakaļ. Tagad, ļaudams savam bezkaislīgi objektīvajam skatienam slīdēt pār pludmali, viņš cenšas panākt, lai brīdī, kad redzeslaukā iekļūst sievietes krūtis, tūdaļ būtu manāma atšķirība, nodrebēšana, teju vai salēkšanās. Skatiens virzās uz priekšu, līdz viegli pieskaras nospriegotajai ādai, nodrebēdams paraujas atpakaļ kā satrūcies, itin kā novērtējot redzamās ainas atšķirīgo konsistenci un īpašo vērtību, tad brīdī pakavējas gaisā, izvairīgi un vienlaikus gādīgi apvelk ap krūtīm pusloku, kas atdarina to izliekumu, un aizslīd tālāk, it kā nekas nebūtu noticis.

Cerams, tagad mana attieksme ir skaidra, – domā Palomars, – un nekādi pārpratumi nav iespējami. Bet, vai tas, ka mans skatiens tik viegli pārslīdēja pāri, tomēr nevar izraisīt aizdomas, ka pret krūtīm un visu, ko tās nozīmē, es iztuos augstprātīgi, neizrādu tām pietiekami daudz cieņas, it kā gribēdams tās atstumt, nobīdīt malā, ielikt iekavās? Tā es atkal izraidu krūtis pustumsā, kur tās tik ilgi bija ieslodzījuši seksomaniakālā kaunīguma gadsimti, kas miesisko iekāri uzskatīja par grēku...

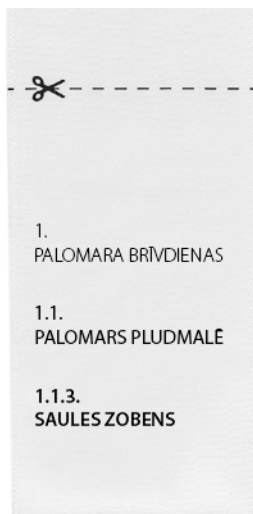
Šāda interpretācija ir pretrunā ar Palomara vislabākajiem nodomiem; lai arī piederīgs brieduma gadus sasniegušai paaudzei, kurai kailas sievietes krūtis raisīja domas par mīlas tuvību, viņš labvēlīgi uzņem šīs pārmaiņas sabiedrības paražās gan tādēļ, ka tās liecina par atvērtāku domāšanas veidu, gan tādēļ, ka tamlīdzīgas ainas ir īpaši tīkamas viņa acīm. Un ar savu skatienu viņš gribētu paust tieši tādu nesavtīgu atbalstu.

Palomars griežas apkārt. Apņēmīgiem soļiem viņš atkal dodas uz smiltīs gulošās sievietes pusi. Tagad viņa skatiens, pavirši pārslīdējis ainavai, apstāties pie krūtīm, apliecinot īpašu cieņu, un steigšus dedzīgi paudīs tām labvēlību un pateicību – pateicību par visu, par sauli un debesīm, par likajām priedēm un kāpu, un par smiltīm, un klintīm, un mākoņiem, un aļģēm, un par kosmosu, kas griežas ap šīm oreola ieskautajām smailēm.

Ar to taču vajadzētu pietikt, lai pilnīgi nomierinātu vientulīgo atpūtnieci un kļiedētu maldinošus secinājumus. Bet Palomars vēl īsti nav paguvjis pienākt tuvāk, kad viņa pielec kājās, aizsedzas, kaut ko nošņāc un, aizkaitināti uzrāvusi plecus, dodas prom, kā bēgot no uzmācīga satīra.

Amorālu tradīciju nomācošais smagums liedz patiesajā gaismā novērtēt viscildenākos nodomus, ar rūgtumu

nospriež Palomars.

Atspīdums ūdenī uzrodas, kad saule sāk laisties lejup: no pamales līdz pat krastam nostiepgas žilbinoša svēdra, ko veido neskaitāmi vilnījoši vizuļi, un jūras nespodrā ziluma tīkls starp šiem vizuļiem pamazām satumst. Baltās laivas, uzlūkotas pret gaismu, nomelnē, zaudē vieliskumu, un to apveidi kļūst neskaidri, itin kā spožo ņirbumu izdzēsti.

Tas ir laiks, kad Palomara kungs, vēlīns pēc dabas, bauda vakara peldi. Viņš iebrien ūdenī, atraujas no krasta, un saules atspīdums kļūst par zaigojošu zobenu, kas pa ūdens virsmu no apvāršņa sniedzas līdz viņam. Palomara kungs peld pa zobenu, vai, pareizāk sakot, zobens aizvien paliek viņam priekšā, ar katru roku vēzienu paraujas nostāk un nekādi neļauj sevi sasniegt. Kur vien vēzienā pasniedzas viņa rokas, jūra atgūst savu blāvo vakara krāsu, kas klājas līdz pat krastam Palomaram aiz muguras.

Kamēr saule laižas uz rietu, kvēloši baltais atspīdums iekrāsojas zeltains un kaparsārts. Un, lai kurp Palomara kungs peldētu, viņš ir un paliek šī zeltainā trīsstūra smaile; zobens viņam seko, norādot uz viņu kā pulksteņa rādītājs, kas griežas ap sauli.

“Tā ir īpaša saules dāvana tieši man,” jūt kārdinājumu nospriest Palomara kungs vai, pareizāk, viņa mītošais egocentriskais un lielummānijas pārņemtais es. Bet depresīvais un pašnoliedzējs es, kurš tai pašā traukā mīt blakus pirmajam, iebilst: “Visi, kam ir acis, redz, kā viņiem seko atspīdums; mēs visi allaž esam jutekļu un prāta ilūziju gūstā.” Tad iejaucas trešais iemītnieks, līdzsvarotākais no trim es: “Tas nozīmē, ka jebkurā gadījumā esmu piederīgs jutīgām un domājošām būtnēm, kuras spēj iedibināt sakarus ar saules stariem, kā arī izskaidrot un novērtēt uztvertās sajūtas un ilūzijas.”

Ikviens peldētājs, kas šai stundā peld uz rietumiem, redz sev pievērstu gaismas strēli, kas izdziest pavisam netālu aiz tā punkta, kuru spēj aizsniegt viņa roku vēziens: katram ir savs atspīdums, kas vienīgi viņa dēļ nostiepgas šai virzienā un pārvietojas kopā ar viņu. Abpus atspīdumam ūdens zilums ir tumšāks. “Vai tas ir vienīgais neiluzorais, visiem kopīgais dotums: tumsa?” prāto Palomara kungs. Bet zobens tik un tā nostiepgas ikviena acu priekšā, no tā nekādi nav iespējams izvairīties. “Visiem kopīgs mums ir tieši tas, kas ikvienam ir dots kā tikai viņam vien atvēlēts?”

Vējdēļi slid pa ūdeni, burām slīpi šķelot no sauszemes nākošo vēju, kas allaž sacelšas ap šo laiku. Izslējušies stāvi izstieptām rokām kā strēlnieki tur buru aploces, savaldot gaisu, kas plīkšķina audumu. Kad tie šķērso atspīdumu un visapkārt mirguļo zelts, buras zaudē krāsas un ķermeņu aprises kļūst tik neskaidras, it kā tie būtu iepeldējuši naktī.

“Tas nenotiek ne jūrā, ne saulē,” domā peldētājs Palomars, “bet gan manā galvā, savienojumos starp acīm un smadzenēm. Es peldu pats pa savu prātu: vienīgi tur pastāv šis gaismas zobens; tieši tāpēc tas mani piesaista. Tas ir mans īstais elements, vienīgais, kuru varu kaut cik izzināt.”

Bet viņš domā arī: “Nespēju zobenu sasniegt, tas vienmēr paliek man priekšā, un es taču nevaru peldēt pa kaut ko, kas vienlaikus ir manī iekšā; ja es to redzu, tātad palieku ārpus tā, un arī tas paliek ārpus manis.”

Viņa roku vēzieni ir kļuvuši galdi un nedroši: tā vien šķiet, ka visa lielā prātošana nevis vairo prieku par peldi atspīdumā, bet to samaitā, itin kā liekot gaismas svēdrā samanīt kādu vainu vai ierobežojumu, vai lāstu. Un tā ir arī atbildība, no kuras nevar izvairīties: zobens pastāv vienīgi tāpēc, ka turpat ir viņš; ja Palomars dotos prom, ja visi peldētāji un burātāji atgrieztos krastā vai pat tikai pagrieztu saulei muguru, kas gan notiktu ar zobenu? Palomars gribētu izglābt to, kas šajā irstošajā pasaulē ir vistrauslākais: jūras tiltu, kas stiepjas starp viņa acīm un rietošo sauli. Peldēties Palomara kungs vairs negrib; viņam salst. Tomēr viņš nepeld malā: tagad viņš ir spiests palikt ūdenī, līdz saule nozudīs aiz apvāršņa.

Tad viņš nodomā: “Es atspīdumu redzu, domāju par to un tajā peldu vienīgi tāpēc, ka tā pretējā galā ir saule, kas raida savus starus. Svarīgs ir tikai pastāvošā cēlonis, un tas ir kas tāds, ko mans skatiens spēj izturēt vienīgi pieklusinātā formā kā šis saulriets. Viss pārējais, ieskaitot mani, ir tikai vieni vienīgi atspīdumi.”

Garām aizslīd kādas buras rēģis; cilvēkmasta ēna izlīgo caur zaigojošajām zvīnām. “Bez vēja šis krāms, ko satur kopā plastmasas locīklas, cilvēka cīpslas un kauli un neilona šotes, nespētu noturēties virs ūdens; tieši vējš to padara par peldlīdzekli, kas šķiet apveltīts ar savu mērķi un gribu; vienīgi vējš zina, kurp dodas vējdēlis un burātājs,” domā Palomars. Kas tas būtu par atvieglojumu, ja viņam savu neobjektīvo un šaubu pilno es izdotos izdzēst drošā pārliecībā par visa pirmcēloni! Vai tas būtu vienvienīgs un absolūts cēlonis, kurā aizsākumu rod visas darbības un formas? Vai arī noteikts skaits atsevišķu pirmcēloņu, dažādi vērstas spēku līnijas, kas krustojoties piešķir formu pasaulei, kura neatkārtotjami izpaužas no mirkļa mirklī?

“... vējš un, protams, arī jūra, ūdens blāķis, kas notur virspusē peldošus un šūpīgus cietķermeņus, piemēram, mani un vējdēli,” domā Palomara kungs, atgūlies uz ūdens slīkņa pozā.

Viņa apvērsta skatiens tagad apcerīgi vēro kļīstošos mākoņus un mežainos pakalnus. Arī viņa es ir ievēlies dabas elementos: debesu uguns, skrienošs gaiss, ūdens šūpulis un zemes balsts. Vai gan tā ir daba? Dabā taču nepastāv nekas no tā, ko viņš redz: saule nenoriet, jūrai nepiemīt šāda krāsa, visi apveidi ir tikai tas, ko gaisma projicējusi tīklenē. Nedabiski kustinot locekļus, viņš pludinās starp rēģiem; cilvēku stāvi nedabiskās pozās, pārvietojot savu smagumu, izmanto nevis vēju, bet ģeometrisku abstrakciju – leņķi starp vēju un mākslīgas ierīces slīpumu, un tā tie slīd pa jūras gludo ādu. Varbūt daba neeksistē?

Palomara kunga peldošais es ir iegrimis sašķeltā pasaulē, spēku lauku krustojumos, vektoru diagrammās, staru kūļos, kas satiekas, šķiras, lūst. Bet viņa pašā saglabājas punkts, kur viss pastāv citādi, tāds kā mezgls, sabiezējums, sablīvējums: sajūta, ka esi šeit, bet varētu arī nebūt šajā pasaulē, kura varētu arī nebūt, bet tomēr ir.

Negaidīti uzradies vilnis iztrūcina gludo jūru; atdrāžas motorlaiva un aizjoņo tālāk, šķiežot naftu un lēkājot uz plakanā vēdera. Ūdenī vilnējot izklājas eļļaini zaigojošu degvielas izplūdumu kārtiņa; saules žilbumam trūkst šādas materiālas konsistences, kuru nevar apšaubīt, pateicoties šim cilvēka fiziskās klātbūtnes pēdām, – cilvēka, kas iezīmē savu ceļu ar degvielas noplūdēm, izdedžiem, izmešiem un nesabrūkošiem atkritumiem, sajaukot un vairojot dzīvi un nāvi ap sevi.

“Šī ir man piemērotā vide,” domā Palomara kungs, “un nav pat jāprāto, vai to pieņemt vai atraidīt, jo vienīgi tajā es varu pastāvēt.” Bet ko tad, ja dzīvība uz zemes jau ir lemta bojāejai? Un ja skrējieni pretī nāvei kļūs straujāks par visiem mēģinājumiem ko labot un saglabāt?

Lielais vilnis, vientulīgs ūdens vāls, aizslīd tālāk, līdz atduras krastā; un tur, kur šķita esam tikai smiltis, akmentīni, alģes un sīkas gliemežu čauliņas, tagad, ūdenim atkāpjoties, atklājas liedaga strēmele, ko izraibojušas skārdenes, augļu kauliņi, prezervatīvi, beigtas zivis, plastmasas pudeles, vecas tupeles, šļirces, eļļainām gļotām melni apķepuši zari.

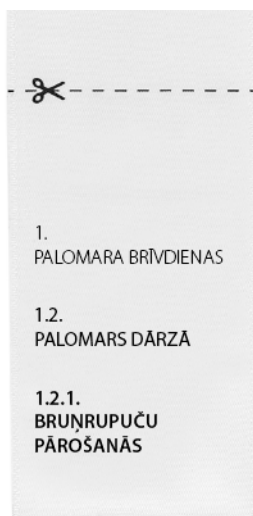
Motorlaivas vilņa izšūpināts, atkritumu paisuma pārskalots, Palomara kungs piepeši sajūtas kā atlūza starp atlūzām, kā liķis, kas ilgi valstīts pa pludmalēm izgāztuvēm visos kontinentos kapsētās. Ja uz zemeslodes pār tās sauszemi un ūdeņiem vairs neatvērtos neviena acs, izņemot mirušo stiklainos redzokļus, saules zobens nekad vairs neiemirdzētos.

Būtībā šāda situācija nebūtu nekas jauns: jau iepriekš miljoniem gadsimtu saules stari krita pār ūdeņiem, iekams bija parādījušās acis, kas spētu tos uztvert.

Palomara kungs peld zem ūdens; iznirst; lūk, zobens! Reiz kāda acs iznira no jūras, un zobens, kas jau bija tur priekšā un to gaidīja, beidzot varēja lepni izrādīt sava smailā gala slaikumu un žilbinošo mirdzumu. Tie bija radīti viens otram – zobens un acs: un varbūt nevis acs dzimšana lika uzrasties zobenam, bet gan otrādi, jo zobens nekādi nespēja iztikt bez acs, kas tajā nolūkotos no tā smailes.

Palomara kungs domā par pasauli bez Palomara – gan par to neaptverami ilgo pasauli pirms viņa dzimšanas, gan par to daudz neskaidrāko pēc viņa nāves; viņš pūlas iztēloties pasauli pirms acīm, pirms jebkādām acīm un arī to rītdienas pasauli, kas kļūs akla kādas katastrofas vai lēna sabrukuma dēļ. Kas gan notiek (notika, notiks) tādā pasaulē? Punktuāla kā katru vakaru gaismas strēle izskrien no saules, atstarojas rāmajā jūrā, iedzirkstelojas ūdens trīsās, un, lūk, matērija kļūst gaismjutīga, tajā nošķiras dzīvie audi, piepeši uzplaukst acs, neskaitāmas acis, tās plaukst atkal no jauna...

Nu jau visi vējdēļi ir izvilkti krastā, un arī pēdējais nosalušais peldētājs – vārdā Palomars – izbrien no ūdens. Viņš ir pārliecinājies, ka saules zobens pastāvēs arī bez viņa: beidzot viņš noslaukās frotē peldpalagā un atgriežas mājās.

Iekšpagalmā ir divi bruņrupuči: tēviņš un mātīte. Klaukš! Klaukš! Čaulas sitas viena pret otru. Ir pārošanās sezona. Palomara kungs paslepšus vēro.

Tēviņš stumjas mātītei virsū no sāniem, šī grūstīšanās notiek pie celiņa apmales. Izskatās, ka mātīte uzbrukuma pretijas vai vismaz atbild ar diezgan kūtru nekustīgumu. Tēviņš ir mazāks un aktīvāks; varētu domāt – jaunāks. Pa vairākiem lāgiem tas cenšas uzrāpties un piekļūt viņai no aizmugures, taču mātītes bruņas aizmugurē ir stāvas, un viņš noslīd nost.

Nu beidzot izskatās, ka izdevies nostāties pareizajā pozā: viņš grūžas ritmiski, ar vienmērīgām pauzēm un pēc katra grūdienu noelšas, gandrīz vai iekliedzas. Mātīte priekšējās tur pieplacinātas pie zemes, tāpēc viņas pakalģals paslējies augstāk. Tēviņš ar priekšējām kārpās pa mātītes apvalku, snaiksta kaklu, stiepjas uz priekšu ar paplestu muti.

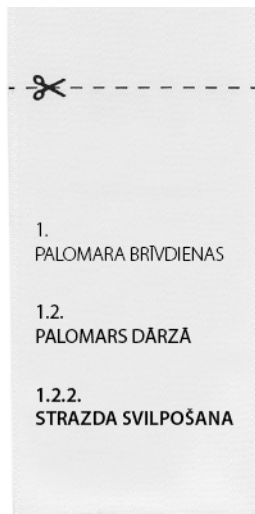
Nelaime tā, ka šādām čaulām nav, kur pieķerties, un rupuča ķetnas šļūk nost.

Nu viņa bēg, viņš dzenas pakalģ. Nevar gan teikt, ka viņa būtu ātrāka vai bēgtu patiešām apņēmīgi; tēviņš, pūlēdamies viņu aizturēt, atkal un atkal siki kož viņai kājā, visu laiku vienā un tai pašā. Viņa nepretojas. Katru reizi, kad mātīte apstājas, tēviņš no jauna cenšas uzrāpties virsū, taču mātīte pasper nākamo soli uz priekšu, viņš noslīd nost un sasit locekli pret zemi. Tas ir diezgan garš loceklis, āķveidīgs, un laikam tak viņš ar to spēj mātīti sasniegt, par spīti bruņu biezumam un neļūdzīgajai pozai, kas abus šķir. Tā nu nav iespējams pateikt, cik uzbrukumu sasniedz mērķi, cik daudzi izrādās neveiksmīgi un cik daudz ir to, kas ir tikai spēle, teātris.

Ir vasara, pagalms pavisam tukšs, vienīgi pašā stūrī zaļo jasmīns. Lakstošanās izpaužas kā riņķošana ap mauriņu ielāpu – dzenoties pakaļ, bēgot, duelējoties nevis ar ekstremitātēm, bet čaulām, kas sasitas ar neskanīgiem klikstiem. Mātīte cenšas iespraukties tieši starp jasmīna stumbriem; viņa grib – vai grib iedvest, ka grib – tur paslēpties, taču īstenībā tas ir visdrošākais paņēmieni, kā zaudēt atkāpšanās ceļu un vairs nevarēt izvairīties no tēviņa. Tagad gan viņam droši vien ir izdevies ievadīt locekli, kā pienākas, bet nu abi paliek rāmi, nekustīgi, klusi.

Ko pārējoties jūt divi bruņrupuči, Palomara kungs nespēj iztēloties. Viņš tos vēro ar bezkaislīgu uzmanību, it kā tās būtu divas mašīnas – divi elektroniskie bruņrupuči, kas ieprogrammēti pāroties. Kas notiek ar erosu, ja ādas vietā ir kaula plāksnītes un ragvielas zvīņas? Bet vai tad arī tas, ko mēs saucam par erosu, nav programma mūsu ķermeniskajās mašīnās, kuras ir sarežģītākas, jo atmiņa savāc katras ādas šūnas vēstījumus, katras mūsu audu šūnas ziņas un tad to visu pavairo, sakombinējot ar redzes pārraidītajiem un iztēles izraisītajiem impulsiem? Galvenā atšķirība ir iesaistīto plūsmu un shēmu skaits: no mūsu receptoriem stiepjas miljardiem vadiņu, kas saslēgti ar datoru, kurš pārrauga jūtas, ieradumus un pieņēmumus, saites starp cilvēkiem... Eross ir programma, kas darbojas mūsu prāta elektroniskajos mudžekļos, taču prāts ir arī āda: āda, kas aizskarta, redzēta, iegaumēta. Un kā tad bruņrupuči, ieslēgti savos nejutīgajos futrāļos? Varbūt maņu kairinājumu trūkums tos pamudina uz koncentrētu, intensīvu garīgo dzīvi, aizvada pie kristāldzidras iekšējas pašizziņas... Varbūt bruņrupuču eross seko absolūtiem garīgajiem likumiem, kurpretī mēs esam kļuvuši par gūstekņiem mašīnērijai, par kuras darbošanos neko nejēdzam un kura nemitīgi iestrēgst, bremzējas, raujas uz priekšu nekontrolējamā automātismā...

Vai tiešām bruņrupuči sevi saprot labāk? Pārējoties pāiet minūtes desmit, tad bruņu apvalki nošķiras viens no otra. Mātīte pa priekšu, tēviņš nopakaļ – abi atsāk riņķot ap mauriņu. Tagad tēviņš atpaliek vairāk, brīdi pa brīdim viņš uzliek ķepu viņai uz čaulas, it kā mēģina uzsvemties virsū, taču bez lielas pārliecības. Abi atgriežas zem jasmīna. Viņš viegli kodī viņas kāju, atkal un atkal tai pašā vietā.

Šai ziņā Palomara kungam veicas: vasaru viņš aizvada vietā, kur dzied daudz putnu. Kamēr viņš sēž zvilnī un “strādā” (un, patiesi, Palomara kungam veicas arī šajā ziņā: viņš var apgalvot, ka strādā, vietās un pozās, kas varētu šķist liecinām par absolūtu atpūtu; vai drīzāk, tā ir īsta sodība, jo viņš jūt pienākumu nekad nepārstāt strādāt, pat augustā zvilnot koku paēnā ne), neredzami putni starp zariem izvērš visdažādāko skanisko izpausmju repertuāru, uzbūvē ap viņu mainīgu, nevienmērīgu un stūrainu akustisko telpu, kurā tomēr starp atšķirīgajām skaņām valda līdzsvars, neviena no tām nenomāc pārējās ar savu spēku vai frekvenci, un visas saaužas kopā viendabīgā audeklā, kuru kopā satur nevis harmonija, bet vieglums un caurspīdība. Līdz svelmīgākajā stundā nežēlīgs lērums kukaiņu neapstrīdami un totāli pārņem gaisa vibrācijas savā varā, sistemātiski aizpildot laika un telpas dimensijas ar cikāžu apkurlinošo un nepārtraukto zāģēšanu.

Putnu dziesmas aizņem mainīgu Palomara kunga auditīvās uzmanības daļu: brīžam viņš tās izstumj no apziņas kā fona klusuma komponenti, brīžam koncentrējas, cenšas izšķirt atsevišķas balsis un sagrupē kategorijās atbilstoši pieaugošai sarežģītībai: punktveidīgi čieposti, divu nošu – vienas īsākas un otras garākas –

tilināšana, īsi un izlocīti svilpieni, vidžināšana, vīteru kaskādes, kurās notis vienmērīgi plūst un piepeši apstājas, ličloču modulācijas, kas apvijas pašas ap sevi, un tā tālāk līdz pat melodiskiem treļļiem.

Līdz mazāk vispārīgai klasifikācijai Palomara kungs netiek: viņš nav no tiem ļaudīm, kuri, dzirdot dziesmu, prot pateikt, kura putna balss tā ir. Šo savu nezināšanu viņš izjūt kā vainu. Jaunās zinības, ko uzkrāj cilvēce, nekompensē to gudrību, kas izplatās tikai nepastarpinātas, mutiskas tālāknodošanas ceļā un, reiz zaudēta, vairs nav atgūstama un nododama citiem: neviena grāmata nevar iemācīt to, kas apgūstams tikai bērnībā, uzmanīgi ieklausoties putnu balsīs un vērīgi ieskatoties to lidojumā, kad līdzās ir kāds, kurš neklūdīgi prot tos visus nosaukt vārdā. Palomars priekšroku bija devis nevis precīzas nomenklatūras un klasifikācijas kultam, bet gan nemitīgiem centieniem pēc tās nedrošās precizitātes, kas sasniedzama, definējot modulēto, mainīgo, salikto, proti, nedefinējamo. Šodien viņš izvēlētos pretējo, un, sekojot putnu dziesmu atmodināto domu pavedienam, paša dzīve viņam nu šķiet garām palaistu izdevību virkne.

Starp visām putnu balsīm izceļas melnā mežstrazda svilpošana, kas nav sajaucama ar citām. Mežstrazdi atlido vēlā pēcpusdienā: viņi ir divi, noteikti pāris, varbūt tas pats pāris, kas te bija arī pagājušajā vasarā un arī visos iepriekšējos gados. Katru pēcpusdienu, izdzirdis aicinošo svilpienu, kas sastāv no divām notīm un izklausās tā, it kā cilvēks būtu iesvilpies, lai pavēstītu par savu ierašanos, Palomara kungs paceļ galvu un lūkojas apkārt pēc tā, kurš viņu saucis; tad atceras, ka ir mežstrazdu stunda. Drīz vien viņš tos pamanā: putni tekalē pa mauriņu, it kā to patiesais aicinājums būtu divkāju gaitas pa zemi un uzjautrināta pielīdzināšanās cilvēkiem.

Melno strazdu svilpieniem piemīt tāda īpatnība: tie izklausās tā, it kā būtu iesvilpies cilvēks, kuram svilpošana diez ko ļoti nepadodas, toties ir labs iemesls to darīt – vismaz vienreiz, tikai vienreiz, bez nodoma turpināt, tā nu viņš iesvilpjas apņēmīgi, bet vienlaikus neuzbāzīgi un laipni, lai nodrošinātu sev klausītāja labvēlību.

Pēc brīža svilpiens atkārtojas – no tā paša strazda vai viņa dzīvesbiedra knābja –, taču katreiz tā, it kā svilpošana putnam būtu iešāvusies prātā pirmo reizi; ja tas ir dialogs, katra frāze atskan pēc ilgām pārdomām. Bet vai tas tiešām ir dialogs? Varbūt katrs strazds svilpo sev pašam, nevis otram? Un jebkurā gadījumā, vai tie ir jautājumi un atbildes (sev vai citam) vai arī apstiprinājumi, kas apliecina kaut ko nemainīgu (paša klātbūtni, piederību sugai, dzimumam, teritorijai)? Varbūt šim vienīgajam vārdam vērtību piešķir tieši tas, ka to atkārto cits svilpojošs knābis un tas netiek aizmirsts klusuma starplaikos.

Vai arī visa dialoga būtība ir pavēstīt otram: “Es esmu te,” un paužu garums izteikumam papildus pievieno “joprojām” nozīmi, itin kā sakot: “Es joprojām esmu te, joprojām esmu es pats.” Vai varbūt vēstījuma jēga ir ieslēpta pauzēs, nevis svilpienos? Varbūt strazdi sarunājas tieši klusēdami? (Tādā gadījumā svilpiens būtu tikai interpunkcijas zīme, formula līdzīgi kā “Saziņu beidzu.”) Klusums, kas šķietami neatšķiras no cita klusuma, var paust simtiem visdažādāko nodomu; un galu galā tos var paust arī svilpiens; vienmēr var sarunāties gan klusējot, gan svilpojot; grūtākā daļa ir saprašanās. Vai arī neviens nevienu saprast nevar: katrs strazds ir pārliecināts, ka ieguldījis svilpienā sev būtiski svarīgu nozīmi, taču tādu, kuru saprast spēj vienīgi pats; otrs viņam kaut ko atbild, taču šai atbildei nav nekāda sakara ar viņa pirmāk sacīto; tas ir kurlo dialogs, saruna bez sākuma un beigām.

Bet vai tad cilvēku dialogi ir citādi? Dārzā ir arī Palomara kundze, viņa laista veronikas. Viņa saka: – Rau, kur viņi ir, – un šis izteikums ir pleonastisks (ja viņa zina, ka vīrs jau skatās uz strazdiem) vai arī (ja vīrs strazdus nav pamanījis) nesaprotams, bet katrā ziņā šo vārdu mērķis ir apliecināt savas pirtiesības strazdu vērošanā (jo, patiešām, savulaik Palomara kundze melnos strazdus atklāja pirmā un norādīja uz to paradumiem arī vīram) un uzsvērt, ka tie atkal neizbēgami ir ieradušies, kā viņa secinājusi jau neskaitāmas reizes.

– Kuššš, – saka Palomara kungs, šķietami brīdinot sievu neaizbiedēt putnus ar pārāk skaļu runāšanu (un tas ir gluži lieks piekodinājums, jo strazdi – vīrs un sieva – jau ir pieraduši pie Palomaru – vīra un sievas – klātbūtnes un balsīm), bet patiesībā cenšoties apstrīdēt sievas priekšrocības un apliecināt, ka viņam pašam šie putni rūp daudz vairāk.

Tad Palomara kundze saka: – Kopš vakardienas atkal galīgi izkaltusi, – ar to domājot puķudobi, kuru patlaban laista; pats par sevi šis paziņojums ir gluži lieks, taču tā mērķis – turpinot runāt un mainot tēmu – ir apliecināt, ka viņas attiecības ar strazdiem ir daudz ciešākas un brīvākas nekā vīram. Katrā ziņā šīs

frāzes Palomara kungam sniedz visaptveroša mierīguma sajūtu, un par to viņš sievai ir pateicīgs: ja jau viņa apstiprina, ka pagaidām nav nekā nopietnāka, par ko raizēties, tātad viņš var palikt iegrimis savā darbā (vai pseidodarbā, vai hiperdarbā). Viņš ļauj aizritēt minūtei un arī raida mierinošu ziņu, informējot sievu, ka viņa darbs (vai infradarbs, vai ultradarbs) norit kā parasti; šādā nolūkā viņš izdveš nopūtu un ņurdienu virkni: – ... galīgi garām... par spīti tam, ka... no sākuma... jā, sasodīts... – tie ir izteikumi, kas visi kopā nes vēstījumu “esmu ļoti aizņemts”, nodrošinoties pret iespēju, ka sievas pēdējā frāze paudusi arī slēptu pārmetumu no sērijas: “tu jau gan arī kādreiz varētu apliet dārzu”.

Šo verbālo signālu apmaiņas priekšnoteikums ir ideja, ka starp laulātajiem valda tik perfekta saskaņa, ka tie spēj saprasties, arī visu izvērsti neizklāstot; taču Palomaru ģimenē šis princips tiek praktizēts ļoti atšķirīgi: Palomara kundze izsakās pilniem, taču bieži vien noslēpumainiem un mājienu piesātinātiem teikumiem, tā pārbaudot, cik veikli vīra prāts spēj uziet pareizās asociācijas un cik lielā mērā viņa domas harmonizē ar viņas domātajām (un tas ne vienmēr nostrādā); turpretī Palomara kungs ļauj, lai no viņa iekšējā monologa miglājiem iznirst atsevišķas artikulētas skaņas, paļaujoties, ka no tām skaidri būs nolasāma ja ne visa jēga, tad vismaz dvēseles stāvokļa ieskicējums.

Taču Palomara kundze atsakās uztvert šo purpināšanu kā sakarīgu vēstījumu un, gribēdama to uzsvērt, klusībā saka: – Kuššš! Tu viņus izbiedēsi... – pavēršot pret vīru kušinājienu, ko pirms mirkļa viņš bija atļāvis veltīt viņai, un tādējādi no jauna apstiprinot savas pirtiesības uz strazdiem.

Ieskaitījusi šo punktu savā kontā, Palomara kundze dodas prom. Strazdi knābā mauriņu un noteikti uzskata, ka Palomaru pāra dialogi ir līdzvērtīgi viņu svilpieniem. Tikpat labi arī mēs varētu vienkārši sasvilpties, domā Palomara kungs. Un te viņam, kam milzu atšķirība starp cilvēku izturēšanos un visu pārējo visumu allaž bijusi nemiera avots, paveras ļoti daudzsoļa domu perspektīva. Cilvēka un strazda vienāda svilpiens viņam šķiet kā bezdibenim pāri pārmests tilts.

Ja cilvēks svilpienā ieguldītu visu to, ko parasti uztic vārdiem, un ja strazds svilpienā izlocītu visu nepateikto par savu dabiskas būtnes esību, lūk, tad tiktu sperts pirmais solis, lai pārvarētu aizu starp... starp ko? Dabu un kultūru? Klusumu un vārdiem? Palomara kungs vienmēr cer, ka klusumā ir ietverts vairāk par to, kas izsakāms ar valodu.

Bet ja nu valoda patiesībā ir mērķis, uz kuru tiecas viss pastāvošais? Vai varbūt jau kopš laiku pirmsākuma viss pastāvošais ir valoda? Nu Palomara kungu atkal pārņem nemiers.

Uzmanīgi ieklausījies strazda svilpienā, viņš mēģina to atdarināt, cik precīzi vien varēdams. Seko apjukuma pilns klusums, it kā viņa vēstījumu vajadzētu rūpīgi izanalizēt; tad atkal noskan tieši tāds pats svilpiens, un Palomara kungs nezina, vai tā ir viņam veltīta atbilde vai arī pierādījums tam, ka viņa nosvilptais atšķiras tik ļoti, ka strazdus necik nav iespaidojis, un tie turpina savstarpējo dialogu, it kā nekas nebūtu noticis.

Tā apjukuši sevi iztaujājot, turpina svilpot – Palomara kungs un mežstrazdi.

